

Verksamhet

Mariehamns stads vattenledningsnät
Elverksgatan 1
Mariehamn

Beslut om kontrollprogram för Mariehamns stads vattenledningsnät 2024–2029

Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) godkänner Mariehamns stads (nedan kallad Tillståndshavaren) kontrollprogram för perioden 2024–2029. Tillståndshavaren (FO-nummer 0205071-4) har uppgjort kontrollprogrammet enligt 6 § social- och hälsovårdsministeriets förordning (FFS 1352/2015) antagen genom 1 § 1 mom. 11 punkten landskapsförordning (2016:88) om tillämpning på Åland av riksförfattningar om hälsoskydd, nedan hushållsvattenförordningen. ÅMHM konstaterar att tillståndshavaren genom beslut MB 2021-435 20.9.2021 har en godkänd riskbedömning.

Tillståndshavarens vattendistributionsområde fastställs samtidigt enligt 18 a§ FFS 763/1994 Hälsoskyddslagen antagen på Åland genom ÅFS 84:2016, nedan benämnd hälsoskyddslagen.

Villkor

Följande villkor föreskrivs i kontrollprogrammet för perioden 2024–2029:

1. Baserat på en angiven producerad mängd dricksvatten om cirka 1770 kubik/dygn i medeltal, ska nio provtagningsomgångar utföras årligen, varav två är utvidgad kontroll. Provtagningsparametrar för respektive kontroll finns nedtecknade i provtagningsplanen (bilaga 3). ÅMHM har bestämt att reducera antalet provtagningsomgångar till sex begränsade och två utvidgade provtagningar, med andra ord ska årligen totalt åtta provtagningsomgångar utföras. Vid varje provtagningsomgång ska minst två provtagningspunkter tas i olika delar av vattenledningsnätet.
2. För att få utföra provtagning av hushållsvatten ska provtagaren kunna uppvisa för ÅMHM att de känner till de allmänna principerna som anges i bilaga 2 (Avsnitt 1 bilaga II hushållsvattenförordningen).
3. Övervakningen och kontrollen av hushållsvatten och vattenledningar ska utföras genom egenkontroll och dokumentation. Enligt gällande lagstiftning ska tillståndshavaren ha en uppdaterad plan för egenkontroll

som beskriver de åtgärder som ingår i egenkontrollen. Tillståndshavaren ska kunna uppvisa den för tillsynsmyndigheten på begäran.

4. ÅMHH ska alltid omgående informeras vid förhöjd beredskap eller då kommunen misstänker att hushållsvattnet kan vara hälsovådligt eller medföra sanitär olägenhet.
5. Regelbunden kontroll och uppföljning av riskhanteringsplanen utförs årligen eller så fort ändringar på ledningsnätet, vattenkvaliteten eller annat uppstår.
6. När det gäller speciella situationer ¹ ska materialet i bilaga 1 finnas utskrivet och tillgängligt i beredskapsplanen i syfte att underlätta att rätt beslut och rätt instanser blir informerade i brådskande fall.
7. Alla anställda som utför arbete som kan påverka hushållsvattnets kvalitet i tillståndshavarens verksamhet ska kunna uppvisa ett giltigt intyg. Eventuell ny personal behöver således skaffa ett intyg om de arbetar annat än kortare period till exempel över sommaren.
8. Tillståndshavaren ska ha tillgång till utrustning och kemikalier för att kunna påbörja klorering av ledningsnätet inom sex timmar, om en akut sanitär olägenhet uppstår.
9. Årligen ska abonnenterna, utan att fråga efter den, få information om:
 - dricksvattenkvalitet,
 - priset på hushållsvattnet per liter och kubikmeter,
 - mängden vatten som förbrukats samt
 - en länk till var de kan hitta mer ingående information.Mer vägledning gällande detta villkor finns under rubriken ”Information” i detta dokument.

Motivering

I enlighet med 19 och 19 a §§ i hälsoskyddslagen (1994/763) antagen på Åland genom ÅFS 84:2016 vilket förtydligas i 3–6 §§ i landskapsförordning (84:2023) om riskhantering och egenkontroll av hushållsvatten (nedan benämnd ÅFS 84:2023) ska tillståndshavaren säkerställa vattenkvaliteten, riskhanteringsåtgärderna, förebygga tillbud och störningssituationer samt identifiera nya faror och tillbud.

¹ Speciella situationer omfattar avvikelser i kvalitetsrekommendation, kvalitetskrav eller då en epidemi uppstår och sammanfattar kort vilka åtgärder som ska vidtas.

I egenkontrollen ingår att utarbeta en egenkontrollplan som säkerställer vattendistributionskedjan genom lämplig övervakning och inspektion av vattendistributionsnätet samt övrig verksamhetsmiljö kopplad till hushållsvattendistributionen i kommunen enligt 6–7§§ (ÅFS 84:2023).

Med stöd av 13 § 1 mom. och 18 a§ i hälsoskyddslagen fastställer ÅMHH tillståndshavarens vattendistributionsområde.

Med hänvisning till bilaga 2 tabell 4 i hushållsvattenförordningen innebär ett uttag om cirka 1770 kubik/dygn i medeltal på fem år att minst nio provomgångar per år ska utföras, sju begränsade och två utvidgade. Vid varje provtagningstillfälle ska minst två provtagningspunkter provtas, ur vattenkran i respektive hus hos abonnenten, så att de kan representera vattenkvaliteten i ledningsnätet. ÅMHH har med stöd av bilaga II punkt sex i hushållsvattenförordningen valt att ta bort en provomgång i tillståndshavarens distributionsområde eftersom Ålands vatten AB årligen tar elva prover i tillståndshavarens distributionsområde. På detta sätt uppfylls också kravet på antalet bakteriella provtagningar trots neddragningen av antalet provtagningstillfällen. Detta innebär att tillståndshavaren årligen ska utföra sex begränsade provtagningar och två utvidgade provtagningar, totalt åtta provomgångar.

I bilaga 3 bifogas provtagningsplan som sammanfattar vilka parametrar som ingår i utvidgad respektive begränsad kontroll baserat på avsnitt 2–5 bilaga II i hushållsvattenförordningen.

För att få utföra provtagning av hushållsvatten ska hälsoskyddsmyndigheten, enligt 9 § 2 mom. hushållsvattenförordningen, säkerställa att provtagaren åtminstone känner till de allmänna principerna för provtagning som anges i avsnitt 1 i bilaga II hushållsvattenförordningen. Baserat på storleken på tillståndshavarens ledningsnät, geografiska utformning och egen brukskontroll på ledningsnätet bedöms minst två provtagningspunkter behövas för att uppfylla 8 § i hushållsvattenförordningen. Provtagningspunkterna kan med fördel alternera mellan olika platser ute på ledningsnätet och vattenprovet ska tas ur vattenkran hos abonnent och täcka så stor del av ledningsnätet som möjligt.

Vid en genomgång av de senaste fem årens analysresultat av hushållsvattnet konstateras att det inte har förekommit några avvikelser på kvalitetskraven eller kvalitetsrekommendationer därmed anses hushållsvattnet generellt vara av god standard.

Enligt 8 § i hälsoskyddslagen och 12–13 §§ i hushållsvattenförordningen ska kommunerna i samarbete med bland annat vattenbolag och vattendistributörer utarbeta en beredskapsplan som kan förebygga, klarlägga och undanröja sanitära

olägenheter som uppstått vid en störning. Detta uppnås genom att samordna de olika beredskapsplanerna som olika aktörer inom området har uppfört. Därför är det viktigt att tillståndshavaren har en uppdaterad och funktionell beredskapsplan inom hushållsvattenområdet som kan utnyttjas vid en akut situation. Enligt lag är kommunen ansvarig att tillse kommuninvånarna hushållsvatten. För att tillståndshavaren snabbt ska veta vad som ska göras vid avvikelser i vattenkvalitet bifogas bilaga 1. Vid avbrott i distribution ska tillståndshavaren snabbt kunna förse abonnenter och kommuninvånare med alternativt hushållsvatten och för detta ändamål behöver kommunen upprätta en nödvattenplan. I planen behöver det finnas klara rutiner för hur och vem som informerar kunderna då behov föreligger för att tillståndshavaren ska uppfylla sin del av störningssituationen. Enligt erhållt material finns en distributionsplan för hushållsvatten, den är otroligt viktig och ska hållas uppdaterad. Sammantaget anser ÅMHM att tillståndshavaren med en godkänd riskbedömning och en nödvattenplan har goda förutsättningar att klara av en störningssituation.

Vid en större störningssituation har förutom tillståndshavaren främst Ålands vatten Ab, som vattendistributör, men också myndigheter såsom ÅMHM, Ålands hälso- och sjukvård, räddningsmyndigheterna och i sista hand samrådsdelegationen en särskilt viktig roll i syfte att minimera störningen. I situationer då det finns risk för epidemier kommer epidemigruppen att kopplas in för att bistå och/eller hantera situationen. Det är av vikt att även tillståndshavaren vid en sådan situation agerar tillsammans med tidigare nämnda aktörer för att kunna hantera större störningar på ett så bra sätt som möjligt för vattenabonnenterna.

För att trygga vattenkvaliteten på hushållsvattnet ska verksamheten grunda sig på förebyggande beredskap och riskhantering enligt 19 § hälsoskyddslagen. Om tillståndshavaren får vetskap eller misstanke om att deras hushållsvatten kan vara hälsovådligt eller medföra sanitär olägenhet ska de omgående kontakta ÅMHM med stöd av 4 § 1 mom. i hushållsvattenförordningen. Vidare ska tillståndshavaren om de får kännedom eller har misstanke om att hushållsvattnet kan föranleda en epidemi direkt kontakta ÅMHM (20 a § hälsoskyddslagen).

Enligt 20 § b hälsoskyddslagen ska personal som utför åtgärder som påverkar hushållsvattnets kvalitet i en anläggning levererande hushållsvatten kunna uppvisa ett hushållsvattenintyg över anläggningsteknisk och hushållsvattenhygienisk kompetens.

Vid en situation där de mikrobiologiska kvalitetskraven inte uppfylls ska kommunen snabbt, men senast inom sex timmar, kunna sätta in och påbörja en klorering på ledningsnätet. En tydlig beredskapsplan, kunskap och utrustning krävs för att minimera effekten av en eventuell akut skada med stöd av 20 a § 2 mom. hushållsvattenförordningen.

Information

Enligt nu gällande lagstiftning ska samtliga vattenabonnenter, utan att fråga efter det årligen få information om dricksvattenkvalitet, priset på hushållsvattnet per liter och kubikmeter, mängden vatten som förbrukats samt information till var de kan hitta mer ingående fakta.

Utöver detta ska en mer ingående informationen uppräknad nedan (a-f) också finnas tillgänglig:

- a. Abonnenterna ska på ett användarvänligt sätt kunna få del av de senaste övervakningsresultaten och övervaknings-frekvensen.
- b. Information om hårdhet, kalcium, magnesium och kalium ska ständigt finnas tillgänglig och uppföljande provtagning ska ske åtminstone vart sjätte år.
- c. Vid eventuell potentiell fara för människors hälsa att konsumera hushållsvattnet ska abonnenten kunna få tillgång till relevant information.
- d. Tillgång till relevant information om riskbedömning utförd på vattenförsörjningssystemet.
- e. Rådgivning hur man kan minska på vattenanvändning samt information om hälsorisker förknippade med stillastående vatten kan undvikas.
- f. En abonnent har rätt att få del av historiska data upp till tio år bakåt.

Under denna kontrollprogramsperiod (2024–2029) kommer krav på analys av nya parametrar att krävas på Microcystin-LR, Bisfenol A, halogenerade ättiksyror, klorat och klorit. Kraven kommer att träda i kraft **senast från och med 12.1.2026**, allt detta framgår i bifogad provtagningsplan bilaga 3. Vidare har kravet på information till abonnenter generellt ökat och specifikt gällande hårdhet, kalcium, kalium och magnesium ska det finnas uppgifter allmänt tillgängliga som ska uppdateras åtminstone vart sjätte år.

Stödande dokumentation

Det är viktigt att ha tillgång till korrekt information, fakta och beredskapsmaterial som stöd vid en akut händelse och nedan finns några länkar samlade:

- 1) Valvira hemsida gällande hushållsvatten
<https://valvira.fi/sv/halsoskydd/hushallsvatten>
- 2) Institutet för hälsa och välfärd (THL) hushållsvatten
<https://thl.fi/sv/teman/miljohalsa/vatten/hushallsvatten>
- 3) Ett dokument som tar upp olika aspekter gällande beredskap för vattentjänstverket.
https://www.vvy.fi/site/assets/files/1107/vattentjanstverkets_handbok_i_beredskap_for_storningsituationer_sv.pdf
- 4) Störnings- och kriskommunikationsanvisning för vattentjänstverk innehållande många malldokument som kan vara nyttiga.
https://www.vvy.fi/site/assets/files/1102/stornings-och_kriskommunikationsanvisning_for_vattentjanstverk.pdf
<https://valvira.fi/documents/152634019/173618908/Kommunikation.pdf/b2640c53-a8a2-8bed-c9a5-0047343d7d66/Kommunikation.pdf?t=1692794992948>
- 5) Särskilda situationer inom vattentjänster och beredskap för dem (speciellt sid 109-113).
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/8793ec98-c8dd-449e-9c16-72f61298185f/content>
- 6) I ”Handbok för distribution av reservvatten” framtagen av Vatten- och avloppsföreningen i Finland finns mer specifik information om vad man behöver tänka på vid distribution av reservvatten. Alla verksamhetsutövare ska ha kontroll på hur mycket nödvatten de behöver kunna förse sina abonnenter med. Vid avbrott i distribution ska vattenbolag/distributörer snabbt kunna förse kunderna med alternativt hushållsvatten.
https://www.vvy.fi/site/assets/files/1108/varavedenjakeluopas_se_web.pdf
- 7) Under lågsäsong är det viktigt att följa upp klornivåerna och/eller antalet mikroorganismer (22°C) längst ut i ledningsnätet och vid behov spola för att omsätta vattnet i ledningarna.

Bakgrund

Mariehamns stad inkom den 24.1.2024 med förslag på reviderat kontrollprogram. Vid ett möte den 1.12.2023 mellan representanter för Mariehamns stad och ÅMHHM diskuterades kontrollprogrammet i detalj och efter mötet skickade

ÅMHM ut ett omfattande stödmaterial för att underlätta uppförandet och genomförandet av programmet.

Avgift

För beslutet uppbärs en avgift om 240 euro, avgiften baseras på 3 timmar á 80 euro, enligt avgiftstabell 2 övrig handläggning i Ålands landskapsregerings beslut om taxa för Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet. Taxan finns på amhm.ax/avgifter.

Besvär

Besvärсанvisning bifogas.

Beslutet justeras omedelbart.

För Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet

Helena Boman
Sektionschef
Beslutande

Magnus Eriksson
Miljöskyddsinspektör
Föredragande

Bilagor

1. Speciella situationer
2. Provtagningsanvisning
3. Provtagningsplan
4. Besvärсанvisning
5. Faktura (ej vid E-faktura)

Bilaga 1. Speciella situationer

Åtgärder då kvalitetsrekommendationer överskrids

Om hushållsvattnet inte uppfyller kvalitetsrekommendationerna som ställs för vattnet, ska anläggningen/distributören omedelbart rapportera om detta till kommunala hälsoskyddsmyndigheten. Om överskridningen kan vara förknippad med sanitära olägenheter, kan hälsoskyddsmyndigheten ställa begränsningar för användningen av vattnet, beordra exempelvis att anläggningen vidtar korrigerande åtgärder, utfärda en uppmaning att koka vattnet eller ställa vattnet under användningsförbud.

Då mikrobiologiska kvalitetsrekommendationer överskrids ska anläggningen genast vidta åtgärder för att utreda överskridningen och avlägsna orsaken. Oavsett om överskridningen är förbunden med sanitära olägenheter eller inte, ska vattenförbrukarna informeras om överskridandet av vattnets kvalitetsrekommendationer och om betydelsen av detta. Vattenförbrukarna ska i synnerhet informeras om situationen kan förutses (exempelvis pga. sannolik överskridning beträffande färg, grumlighet eller järn i samband med spolning av ledningsnätet).

Åtgärder då kvalitetskraven överskrids

Om hushållsvattnet inte uppfyller mikrobiologiska kvalitetskrav, ska vattenverket omedelbart rapportera detta till hälsoskyddsmyndigheten.

Hälsoskyddsmyndigheten och vattenverk/distributör ska tillsammans ofördröjligen utreda orsaken till överskridandet av kvalitetskraven.

Vattenverket/distributören ska snarast korrigera situationen.

Om hushållsvattnet inte uppfyller kemiska kvalitetskrav, ska vattenverket/distributören och hälsoskyddsmyndigheten tillsammans utreda orsaken till detta och avgöra om det behövs omedelbara åtgärder för korrektion av vattnets kvalitet. Vid behov görs en utredning tillsammans med expertinstitutioner (ex. Institutet för hälsa och välfärd). Om överskridandet av kvalitetskraven ger risker för vattenförbrukarna, ska vattenverket/distributören snarast korrigera situationen.

Speciell uppmärksamhet bör fästas vid snabb och effektiv informering, som når alla vattenförbrukare. Vattenförbrukarna ska ofördröjligen ges nödvändiga anvisningar och bestämmelser för att förebygga sanitära olägenheter

Åtgärder vid misstanke om vattenburen epidemi och under epidemin

Vattenburna epidemier avslöjas högst sällan i samband med analys av prover som avses programmet för kontrollundersökningar. Misstanken om en eventuell epidemi uppstår oftast först när hälsocentralen rapporterar onormalt stor mängd insjuknade.

Man kan skäligen misstänka en eventuell epidemi även då vattenförbrukare anmäler om förändringar i hushållsvattnets kvalitet. Man ska ta alla anmälningar

från konsumenter på allvar, även då man vet att förändringarna i vattnets kvalitet kunde härröra från exempelvis reparationsarbeten på ledningsnätet.

Social- och hälsoskyddsministeriets förordning 251/2007 förskriver om utredning och anmälning av epidemier. Åtgärderna vid misstankar om en epidemi ska bokföras i anläggningens plan för speciella situationer. Tillstånds- och tillsynsverket för social och hälsovården (VALVIRA) publicerar anvisningar för uppställande av planer för att säkerställa hushållsvattnets kvalitet vid olyckor och i speciella situationer. Med stöd av den kan hälsoskyddsmyndigheten och vattenverket/distributören uppdatera anläggningens plan för speciella situationer. Planen för speciella situationer bifogas programmet för kontrollundersökningar. I programmet för kontrollundersökningar bokförs dock kortfattat vilken person på vattenverket/distributören som ansvarar för vilken åtgärd samt kontaktuppgifter till instanser och personer, som underrättas om speciella situationer uppstår. Kontaktuppgifterna och förteckningen över ansvariga personer ska hållas kontinuerligt uppdaterad.

Vid misstankar om epidemier är det oerhört viktigt att samarbetet mellan vattenverket/distributören och hälsoskyddsmyndigheten förlöper smidigt och att detta planeras och inövas i förväg.

Enligt statsrådets förordning 1365/2011 ska vattenburna epidemier i kommunen utredas av en utredningsarbetsgrupp som tillsätts med representanter för bland annat den kommunala hälsoskyddsmyndigheten och de som ansvarar för vattenförsörjningen i området. På Åland leds arbetet av epidemigruppen som består av tjänstemän från ÅMHM, landskapsläkare, hygienskötare, smittskyddsläkare och som vid behov kompletteras med representanter från den verksamhet som har problem till exempel ett vattenverk.

Bilaga 2. Provtagningsanvisning

Hushållsvattenförordningen bilaga II(3.1.2023/2)

1. Provtagning

1.1 Syftet med provtagning

Provtagaren ska veta i vilket syfte provet tas. Syftet med provtagningen vid den punkt där kraven ska vara uppfyllda kan vara att:

- a) fastställa att det levererade hushållsvattnet uppfyller kraven,
- b) utreda vilken inverkan byggnadens vatteninstallation har på hushållsvattnets kvalitet, eller
- c) utreda orsaken eller källan till sådan förorening av hushållsvatten som beror på byggnadens vatteninstallation.

Syftet med provtagningen från råvatten, vatten som utgår från vattenbehandlingsanläggningen eller vattendistributionsnätet kan vara

- d) egenkontroll,
- e) att fastställa att det levererade hushållsvattnet uppfyller kraven när det gäller sådana parametrar vilkas värde inte försvagas efter provtagningsplatsen,
- f) att utreda orsaken eller källan till förorening av hushållsvatten.

1.2 Särskilda krav på provtagningen

För att undersöka koppar, bly och nickel tas ett prov på en liter utan spolning på det sätt som avses i 3 § 6 punkten. Även andra metaller kan fastställas från ett prov utan spolning.

De prov som tas för mikrobiologiska undersökningar ska tas och hanteras enligt standard SFS-EN ISO 19458. De syften med provtagningen som presenterats i avsnitt 1.1 ska beaktas på det sätt som visas i tabell 1.

Tabell 1. Tagning och hantering av mikrobiologiska prov vid den punkt där kraven ska vara uppfyllda

Syfte	Provtyp	Anslutna apparater och anslutningsstycken	Desinfektion av kran	Spolning av vatten
a)	Vatten levererat av den anläggning som levererar hushållsvatten	Avlägsnas	Ja	Ja
b)	Hushållsvatten eller varmt bruksvatten som tas från byggnadens vatteninstallation	Avlägsnas	Ja	Vatten tappas en stund för att avlägsna effekten av desinfektionen
c)	Att utreda orsaken eller källan till förorening	Avlägsnas inte	Nej	Nej

På de mikrobiologiska prov som tas från vattendistributionsnätet tillämpas provtagningssyfte a) i tabell 1.

När det gäller andra prov som tas från vattendistributionsnätet än de mikrobiologiska proven ska standarden SFS-ISO 5667-5 iakttas.

Hushållsvatten från en vattencistern, brunn eller annan vattentäkt som används gemensamt kan undersökas i det vatten som leds till vattenanvändaren, eller om vattnet inte behandlas, i prov som tagits från råvatten